

Research Paper

Applying the requirements for the evaluation of the implementation of regulations; A solution to improve regulation

Morteza Haji Ali Khamsa¹ , *kamal kakhodamoradi² , Bashir Isazadeh³

1. PhD student in Public Law, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran.
2. PhD student in Public Law, Imam Sadeq University, Tehran, Iran.
3. PhD student in Criminal Law and Criminology, Imam Sadeq University, Tehran, Iran.

Use your device to scan and read the article online

Citation: Haji Ali Khamsa.M,kakhodamoradi.K,Isazadeh.B,(2025).[Applying the requirements for the evaluation of the implementation of regulations; A solution to improve regulation (Persian)]. *Journal Strategic Studies of Public Policy*,14(53), 32-53.<https://doi.org/10.22034/sspp.2025.2026974.3632>

<https://doi.org/10.22034/sspp.2025.2026974.3632>

Received: 20 Apr 2024
Accepted: 27 Jan 2025
Available Online: 18 Mar 2025

Keywords:

Regulation, and evaluation of the implementation of regulations, the executive branch, the office of the government board, improving the quality of regulations.

ABSTRACT

Non-implementation of regulations or at least their incomplete implementation is one of the main challenges of the country's regulatory system. In this context, although regulation is considered a necessary condition to comply with legal obligations. What completes this process and brings about the enforcement of regulations and increasing the efficiency of the regulatory system is the "evaluation of the implementation of regulations" process. In this context, the main question of the current research is dedicated to determining the requirements for evaluating the implementation of regulations and how to apply them in the approvals of the Council of Ministers. The findings of this research by adopting the descriptive-analytical method and using library sources and elite interviews show that among the branches of the executive branch, while the "Government Board Office" is the most suitable authority that can optimally handle this matter and all the institutions and bring together the government ministries and examine and evaluate the issues from its various aspects, the implementation of this process requires compliance with the components and requirements such as determining the target institutions for the implementation of the regulations, converting the provisions of the regulations into indicators and criteria, interacting with the stakeholders and audiences. Implementing orders and assignments, receiving performance reports and documentation, publishing evaluation reports on the implementation of regulations, and finally providing various corrective solutions in order to improve the quality of regulations and at the same time find their objectivity in the real world.

* **Corresponding Author:**

kamal kakhodamoradi

Address: Imam Sadeq University, Tehran, Iran.

E-mail: kakhodamoradi@isu.ac.ir

مقاله پژوهشی

بایسته‌های ارزیابی اجرای مقررات؛ راهکار ارتقای کیفیت نظام مقررات‌گذاری

مرتضی حاجی‌علی‌خمسه^۱، *کمال کدخدامرادی^۲، بشیر عیسی‌زاده^۳

۱. دانش‌آموخته دکتری حقوق عمومی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۲. دانشجوی دکتری حقوق عمومی دانشگاه امام صادق علیه‌السلام، تهران، ایران.

۳. دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه امام صادق علیه‌السلام، تهران، ایران.

چکیده

عدم اجرای مقررات با دست کم اجرای ناقص آن‌ها یکی از اصلی‌ترین چالش‌های نظام مقررہ‌گذاری کشور محسوب می‌شود. در این زمینه هرچند مقررات‌گذاری شرط لازم عمل به تکالیف قانونی تلقی می‌شود اما شرط کافی نیست و آغاز راه اجرای مفاد قانونی محسوب می‌شود. آنچه این فرآیند را تکمیل می‌کند و موجبات اجرایی شدن مقررات و افزایش کارآمدی نظام مقررات‌گذاری را فراهم می‌آورد، انجام فرآیند «ارزیابی اجرای مقررات» است. در این زمینه سؤال اصلی پژوهش حاضر به تعیین بایسته‌های ارزیابی اجرای مقررات و نحوه کاربست آن در مقررات مصوب هیأت وزیران اختصاص دارد. یافته‌های این پژوهش با اتخاذ روش توصیفی-تحلیلی و بهره‌گیری از منابع کتابخانه‌ای در قلمرو زمانی سال ۱۳۶۸ تا ۱۴۰۰ و مصاحبه‌های نخبگانی در قلمرو زمانی (زمان انجام مصاحبه‌ها) سال ۱۴۰۱ تا ۱۴۰۳، بیانگر آن است که در میان مراجع زیرمجموعه قوه مجریه، «دفتر هیئت دولت» مناسب‌ترین مرجعی است که به نحو بهینه می‌تواند عهده‌دار این امر گردد. این دفتر تمامی دستگاه‌ها و وزارتخانه‌های دولت را گرد هم می‌آورد و موضوعات را از جنبه‌های مختلف آن مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌دهد. کاربست اجرای این فرآیند مستلزم رعایت مؤلفه‌ها و بایسته‌هایی چون تعیین دستگاه‌ها مخاطب اجرای مقررات، تبدیل احکام مقررات به شاخصه‌ها و معیارها، تعامل با ذینفعان و مخاطبین اجرای احکام و تکالیف، طراحی چک لیست اختصاصی متناسب با هر مقررہ و لزوم ارسال و دریافت گزارش‌ها و مستندات عملکرد، انتشار گزارش‌های ارزیابی اجرای مقررات و در نهایت ارائه راهکارهای اصلاحی مختلف به منظور ارتقاء کیفیت مقررات و در عین حال عینیت یافتن آن‌ها در عالم واقع است.

تاریخ دریافت: ۰۱ اردیبهشت ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش: ۰۸ بهمن ۱۴۰۳

تاریخ انتشار: ۲۸ اسفند ۱۴۰۳

کلیدواژه‌ها:

مقررات‌گذاری، ارزیابی
اجرای مقررات، قوه
مجریه، دفتر هیئت
دولت، ارتقاء کیفیت
مقررات

* نویسنده مسئول:

کمال کدخدامرادی

نشانی: دانشگاه امام صادق علیه‌السلام، تهران، ایران.

رایانامه: kaddhodamoradi@isu.ac.ir

۱. مقدمه

می‌شود اما این راهکار بیش از آنکه برطرف‌کننده مشکل اجرای ناقص یا عدم اجرای مقررات باشد، بر تعدد، تکرار، پراکندگی و تورم مقررات دامن می‌زند. این وضعیت با فقدان پیگیری و مطالبه صحیح اجرای تکالیف، انبوهی از مقررات اجرا نشده یا مقررات ناقص اجرا شده را شکل می‌دهد که حل آن‌ها از طریق سنتی و با اتکاء به سازوکارهایی که از گذشته وجود داشته‌اند نمی‌تواند به تنهایی راهگشا باشد. بر همین اساس، یکی از تدابیری که به منظور ارتقای کیفیت مقررات و در عین حال به عینیت‌رساندن آن‌ها می‌توان اتخاذ کرد، انجام فرآیند «ارزیابی اجرای مقررات» است. کاربست این فرآیند را می‌توان یکی از اجزای مهم اصلاح نظام مقررات‌گذاری قلمداد کرد؛ چه آنکه از طریق آن می‌توان میزان و کیفیت اجرای مقررات را مورد سنجش و ارزیابی قرار داد و از این رهگذر علل و عوامل بلااجرا ماندن و یا اجرای ناقص مقررات را شناسایی کرد و از نتایج آن در راستای اصلاح مشکلات و موانع عدم اجرا یا اجرای ناقص مقررات بهره‌برداری نمود.

با امعان نظر به اهمیت کاربست ارزیابی اجرای مقررات، تحلیل و بررسی چپستی، مرجع صالح ارزیابی اجرای مقررات و بایسته‌های تحقق آن در مقررات مصوب هیأت‌وزیران از موضوعات نیازمند تحلیل و بررسی است که فارغ از دستاوردهای فنی آن برای نظام حقوقی، می‌تواند در راستای اجرایی‌سازی مقررات و اصلاح و بهبود آن‌ها مفید واقع شود. افزون بر آن، موجبات تحقق سیاست‌های کلی نظام قانونگذاری ابلاغی ۱۳۹۸/۷/۶ مقام معظم رهبری را نیز فراهم می‌آورد. چه آنکه بند ۹ این سیاست‌ها بر لزوم «ارزیابی تأثیر اجرای قوانین» و «معطوف بودن به نیازهای واقعی» تصریح کرده است و ناگفته پیداست که بدون اطلاع و اشراف

بر اساس اصل ۷۱ قانون اساسی، صلاحیت عام قانون‌گذاری در اختیار مجلس شورای اسلامی قرار دارد و این نهاد می‌تواند در عموم مسائل در حدود مقرر در قانون اساسی قانون وضع کند؛ لکن اقتضای دلایلی نظیر کلی بودن قوانین و لزوم تعیین جزئیات و نحوه عمل به قوانین (طباطبایی مؤتمنی، ۱۳۸۶: ۳۲۴-۳۲۵)، صلاحیت فنی و تخصصی قوه مجریه (امامی و استوار سنگری، ۱۳۹۱: ۳۹)، ضرورت وجود ابزار حقوقی لازم جهت ایفای وظایف قوه مجریه (موسی‌زاده، ۱۳۸۹: ۱۴۹)، فرصت محدود و چهره غالب سیاسی مجلس (رضایی‌زاده، ۱۳۸۵: ۶۲) و مقتضیات امور اجرایی و لزوم اداره احسن و استمرار امور عمومی و اداری در جامعه (آئینه‌نگینی، ۱۳۹۵: ۱۹)، واگذاری صلاحیت مقررات‌گذاری به قوه مجریه را امری ضروری ساخته است. بر همین اساس، قانون‌گذار اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز در اصل ۱۳۸ قانون اساسی، صلاحیت وضع مقررات دولتی در قالب آیین‌نامه، تصویب‌نامه و بخشنامه را به برخی از ارکان قوه مجریه واگذار نموده است تا از این طریق، انجام وظایف اداری، تنظیم سازمان‌های اداری و فرآیند اجرای قانون یا ماده و موادی خاص از یک قانون را تأمین و تسهیل نمایند.

با عنایت به مبانی موجهه مذکور، مقررات با طی تشریفات و فرآیندهای مختلف و به منظور نیل به اهداف مشخصی به تصویب می‌رسند و طبیعتاً به منظور اثرگذاری مطلوب می‌بایست به صورت کامل اجرایی شوند. این مهم در حالی است که عدم اجرا یا اجرای ناقص مقررات، چالش‌های متعددی را در نظم حقوقی کشور و پیشبرد امور اجرایی ایجاد می‌کند. هرچند در راستای حل این چالش، به مقررات‌گذاری مجدد احکام اجرا نشده یا ناقص اجرا شده تمسک

است که با عنایت به وجهه تجویزی پژوهش از منظر سیاست‌گذاری، پژوهشگران تلاش نموده‌اند در مقام پاسخ به سؤال مذکور پیشنهادات سیاستی خود را از نظرگاه ارائه بایسته‌های تحقق ارزیابی اجرای مقررات ارائه نمایند.

در مقام پاسخ به سؤال اصلی مقاله در گام نخست چارچوب نظری پژوهش مشتمل بر تبیین مفهوم ارزیابی اجرای مقررات و جایگاه آن در نظم حقوقی و همچنین تعیین مرجع صالح ارزیابی اجرای مقررات مورد مطالعه قرار می‌گیرد. در گام دوم پیشینه پژوهش و وجوه نوآوری آن بیان می‌شود. در گام سوم روش انجام پژوهش ارائه شده و در گام آخر نیز بایسته‌های ارزیابی اجرای مقررات و پیشنهادات سیاستی مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد.

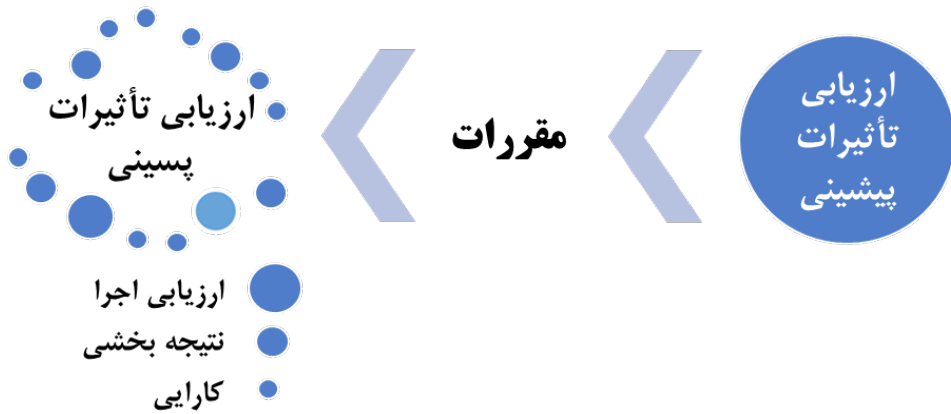
۲. مبانی نظری

۱.۲. مفهوم ارزیابی اجرای مقررات و جایگاه آن در نظم حقوقی

ارزیابی اجرای مقررات به فرآیندی اطلاق می‌شود که در آن چارچوبی برای انجام ارزیابی نظام‌مند از میزان اجرای مقررات وضع شده، کیفیت اجرا و همچنین آگاه‌سازی مجریان از نحوه و کیفیت عملکرد آن‌ها در اجرای مقررات و اطلاع مقررات‌گذار از نتایج اقدامات مقررات‌گذاری آنها ارائه می‌شود. ارزیابی اجرای مقررات جزئی از فرآیند «ارزیابی تأثیرات مقررات» به صورت پسینی یا «معطوف به گذشته» محسوب می‌شود (مرکز مالمیری، ۱۳۹۳: ۲۳۶). توضیح آنکه، ارزیابی تأثیرات مقررات از حیث زمانی به دو نوع ارزیابی «پیشینی» یا «معطوف به آینده» و ارزیابی «پسینی» یا «معطوف به گذشته» تقسیم می‌شود. ارزیابی پیشینی آن نوع از ارزیابی است که پیش از تصویب مقرر صورت می‌پذیرد و با توسل به

از کم و کیف اجرای مقررات نمی‌توان به سنجش صحیحی از تأثیرات به جای گذاشته مقررات دست یافت و با عطف توجه به نیازهای واقعی در مقام تصویب یا اصلاح مقررات برآمد. بر همین اساس است که در جزء اول همین بند از سیاست‌ها نیز قابل اجرا بودن و به تبع آن «قابل سنجش بودن اجرای قوانین» را الزام‌آور نموده است و همین امر پرداختن به تعیین مرجع صلاحیت‌دار ارزیابی اجرای مقررات و بایسته‌های تحقق آن را ضروری می‌سازد. به علاوه آنکه، به موجب اصلاحیه مورخ ۱۴۰۲/۳/۲۷ آیین‌نامه داخلی هیأت دولت، دستگاه‌های اجرایی در راستای استفاده از فرآیند ارزیابی تأثیرات اجرای مقررات مکلف به انجام تکالیفی شده‌اند که تحقق آن‌ها مستلزم تعیین مرجع صلاحیت‌دار و بایسته‌های عملیاتی نمودن این فرآیند است. همین امر ضرورت واکاوی بایسته‌های ارزیابی اجرایی مقررات را به منظور ارتقاء نظام مقررات‌گذاری چه در ساحت اجرا و چه در ساحت تدوین، بیش از پیش واجد اهمیت می‌نماید. در باب اهمیت مضاعف این موضوع می‌توان گفت هرچند دستگاه‌های اجرایی تا پیش از اخذ مصوبه پیگیر تصویب مصوبات پیشنهادی مورد نیاز در هیئت دولت هستند اما عموماً پایش صحت اجرای مصوبات و ارزیابی تأثیرات آن مغفول می‌ماند. از همین‌رو متعاقب اصلاح آیین‌نامه هیأت دولت، تعیین موضوعات و مصوبات مورد پیگیری و ارزیابی دفتر هیئت دولت و همچنین طراحی قالب و سازوکارهای کاربست فرآیند ارزیابی اجرا امری ضروری است (سلیم و همکاران، ۱۴۰۳: ۱۷)

با عنایت به مقدمات مذکور، آنچه سؤال اصلی این پژوهش را به خود اختصاص می‌دهد، تعیین مرجع صالح ارزیابی اجرای مقررات و بایسته‌های ارزیابی و نحوه کاربست آن در مقررات مصوبات هیأت وزیران

شکل ۱- جایگاه ارزیابی اجرای مقررات در منظومه ارزیابی تأثیرات

عملیاتی شده است یا خیر؟ در واقع در اثرگذاری مقررات آنچه نقش محوری دارد، ارزیابی میزان اجرای مقررات توسط مخاطبان و مجریان است (کارپن^۴، ۲۰۱۶). در این نسبت، نتیجه بخشی بیانگر ارزیابی میزان دستیابی مقررات‌گذار به اهداف خود از مقررہ‌گذاری است. در واقع هدف از نتیجه بخشی، سنجش میزان نایل شدن به هدف یا اهداف مقررہ‌گذار پس از اجرای مقررہ است و نه سنجش اجرای مفاد مقررہ. کارایی نیز به بررسی رابطه میان منافع و هزینه‌های مقررات‌گذاری می‌پردازد (مدر، ۱۳۹۰: ۳۴۲-۳۴۳).

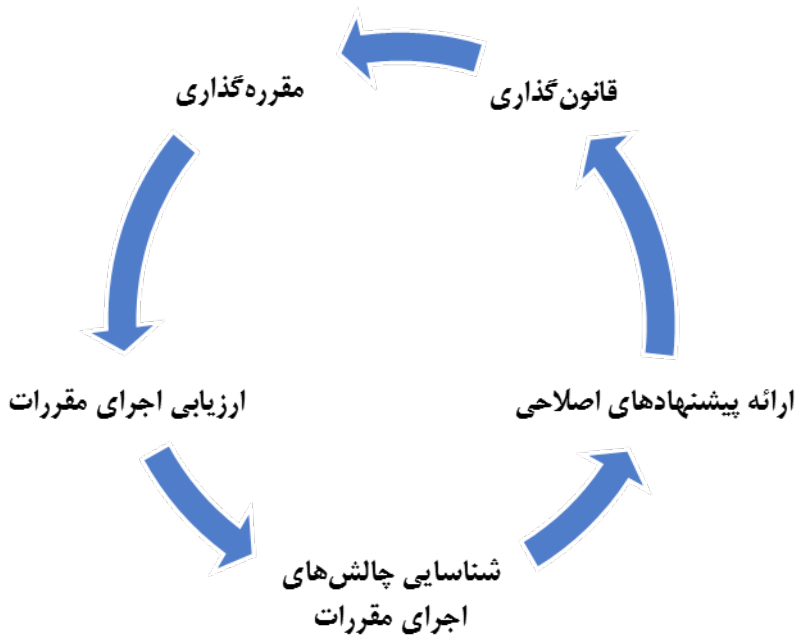
با عنایت به تقسیم‌بندی‌های ارائه شده از انواع ارزیابی تأثیرات باید گفت که ارزیابی اجرای مقررات در منظومه ارزیابی تأثیرات، جزئی از ارزیابی تأثیرات پسینی است (مرکز مالمیری، ۱۳۹۳: ۲۳۵-۲۳۶)؛ جزئی که با فقدان آن، عملاً امکان ارزیابی تأثیرات مثبت و منفی اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی

آن می‌توان مقدمات تصویب مصوبه مطلوب را فراهم کرد، چه آنکه هدف از آن، به دست آوردن تصویر روشنی از آثار و پیامدهای احتمالی یک مصوبه و مزایا و معایب آن پیش از تصویب است (مدر، ۱۳۹۰: ۳۴۲-۳۴۳). در مقابل، ارزیابی تأثیرات پسینی آن نوع از ارزیابی است که پس از اجرای مقررہ انجام می‌شود و به واسطه آن، تأثیرات عینی و پیش‌بینی شده پیش از تصویب مقررہ، مورد سنجش و ارزیابی قرار می‌گیرد. در واقع هدف از این نوع ارزیابی، ارزشیابی ارزیابی انجام شده و بررسی آثار و نتایج اقدامات انجام شده است (زرشکن عابد، ۱۳۸۷: ۳۷).

متعلق این نوع از ارزیابی - ارزیابی پسینی - سه جز اثرگذاری (ارزیابی اجرا)^۱، نتیجه بخشی^۲ و کارایی^۳ است. مقصود از اثرگذاری - که موضوع مطالعه مقاله حاضر را تشکیل می‌دهد - بررسی و ارزیابی این مطلب است که آیا مقررہ در مقام عمل، اجرایی و

1. Efficacy
2. Effectiveness
3. Efficiency

4. Karpen

شکل ۲- ارزیابی اجرای مقررات جزئی از فرایند مقررات‌گذاری

که کارویژه قانون‌گذاری با تصویب و ابلاغ مصوبه به دولت پایان یافته محسوب می‌شود. در همین نسبت دولت نیز عمدتاً با تصویب و ابلاغ تصویب‌نامه‌ها، آیین‌نامه‌ها، بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌های اجرایی، کارویژه اجرای قانون را انجام شده تلقی می‌کند. در حالی که باید گفت هرچند تصویب مقررات جزئی از فرایند اجرای قانون و به نوعی نخستین گام اجرای تکالیف قانونی به شمار می‌آید اما رویکرد سیستمی به مقررات‌گذاری مقتضی آن است که این مقوله به مثابه یک فرایند بهم پیوسته و مرتبط و یک چرخه تکامل‌یابنده قلمداد شود که تعامل و ارتباط آگاهانه هریک از بخش‌های این فرایند در گام نخست، زمینه کسب اطلاع از نقایص و اشکالات را به وجود می‌آورد

و زیست‌محیطی مقررات و همچنین ارزیابی اهداف و سیاست‌گذاری‌های زمینه تصویب مقررات ناممکن می‌گردد. از همین رو است که می‌توان لازمه سنجش و ارزیابی تأثیرات بجای مانده از هر مقرره را منوط به ارزیابی و اطمینان از میزان و کم و کیف اجرای مقرره دانست تا از نتایج و دستاوردهای به دست آمده از ارزیابی، به اصلاح مفاد مقررات مورد ارزیابی و در صورت لزوم به تصویب مفاد جدید پرداخته شود.

پیش‌فرض اتخاذ چنین رویکردی نیز آن است که فرایند قانون‌گذاری و مقررات‌گذاری در این رویکرد یک فرایند سیستمی و چرخه‌ای و نه رویکرد خطی قلمداد می‌شود. در رویکرد خطی، قانون‌گذاری از یک نقطه آغاز و در یک نقطه به پایان می‌رسد، به گونه‌ای

دلیل تأثیر بنیادین آن بر نحوه مقررات‌گذاری، جزئی از فرآیند مقررات‌گذاری محسوب می‌شود. در عین حال تدوین معیارهای گردآوری اطلاعات معتبر و همچنین کنترل کیفیت اطلاعات برای استفاده از آنها، در افزایش اعتبار ارزیابی اجرای مقررات واجد اهمیت است (مرکز مالمیری، ۱۳۹۱: ۳۳-۳۴). بر همین اساس از آنجایی که قوه مجریه دارای ارتباط منظم سازمانی با دستگاه‌های اجرایی مختلف بوده و بر مسائل و موضوعات اجرایی اشراف دارد و از کارشناسان و متخصصان مختلف نیز بهره‌برداری می‌کند لذا می‌توان گفت که منابع و بانک‌های اطلاعاتی در اختیار مقامات و نهادهای این قوه قرار دارد و این قوه است که می‌تواند با استفاده از آن‌ها در مقام ارزیابی میزان اجرای مقررات برآید. در همین راستا دلیل دیگری که می‌توان به آن استناد کرد، برخورداری قوه مجریه از ساختار و تشکیلات مقتضی است. بر اساس اصل ۶۰ قانون اساسی، قوه مجریه متشکل از سه رکن رهبری، رئیس‌جمهور و وزراء است. موقعیت و جایگاه رئیس‌جمهور به عنوان دومین مقام رسمی جمهوری اسلامی ایران و مجموعه وظایف و اختیارات وی مستلزم وجود همکاری برای رئیس‌جمهور است که وی را در انجام وظایفش یاری نمایند. علاوه بر این قانون‌گذار اساسی در مقام تبیین صلاحیت‌های قوه مجریه در کنار رئیس‌جمهور و وزرا از یک نهاد حقوقی تحت عنوان «هیئت وزیران» یاد می‌کند و شرایط و صلاحیت‌ها و اختیارات ویژه‌ای را برای این نهاد در نظر گرفته است. بنابراین همانطور که پیداست قوه مجریه به دلیل برخورداری از تشکیلات گسترده و وزارتخانه‌های متنوع، احاطه نسبتاً جامعی به وضعیت کشور و فرایندها و موضوعات مختلف دارد و بر همین اساس با گسترده‌ترین و جزئی‌ترین امور اجرایی کشور مرتبط می‌باشد. علاوه بر این، هر

و در گام بعد امکان جبران اشکالات و اصلاح آن‌ها را فراهم می‌کند (وکیلان، ۱۳۹۰: ۳۴۲-۳۴۳؛ آزادانی، ۱۳۹۵: ۱۰). از همین‌رو است که وظیفه قانون‌گذار با تصویب و ابلاغ قانون و وظیفه مجری و مقررات‌گذار نیز با ابلاغ مقررات پایان نمی‌یابد؛ بلکه تکمیل این چرخه نیازمند انجام ارزیابی‌هایی از حیث سنجش میزان اجرای قوانین و مقررات است تا از این رهگذر نسبت به اجرای کامل تکالیف قانونی اطمینان حاصل گردد. چراکه انجام ارزیابی‌های میزان اجرای قوانین و مقررات و کیفیت اجرای آن‌ها است که به نحوه واقع‌بینانه زمینه‌های اصلاح دقیق و واقعی قوانین و مقررات را فراهم می‌آورد. بنابراین فرآیند قانون‌گذاری با تصویب و انتشار قانون و فرآیند مقررات‌گذاری با تصویب مقررات خاتمه پیدا نمی‌کند بلکه ارزیابی آثار قوانین و مقررات در عمل، بخش مهمی از مراحل قانون‌گذاری محسوب می‌شود که اغلب کیفیت اقدام تقنینی و مقررده‌گذاری بعدی قانونگذار و مقررده‌گذار را تعیین می‌کند (وکیلان، ۱۴۰۲: ۷۷).

۲.۲. مرجع صالح ارزیابی اجرای مقررات

انجام ارزیابی اجرای مقررات در هر موضوع مستلزم سطحی از پیچیدگی و دشواری است که اغلب آنها به میزان و عمق اطلاعات موجود در آن حوزه بستگی دارد. بر همین اساس در اختیار داشتن اطلاعات به روز و معتبر در خصوص موضوع هر مقررده، یکی از مهم‌ترین استلزامات ارزیابی اجرای مقررات است. گردآوری اطلاعات ضروری و معتبر را می‌توان زمان‌برترین بخش فرآیند ارزیابی اجرای مقررات دانست (مرکز مالمیری، ۱۴۰۰: ۲۰۴). از همین‌رو است که مقررات‌گذار باید در فعالیت روزمره خود اقدام به گردآوری اطلاعات نموده چه آنکه، انتخاب نوع و روش گردآوری اطلاعات به

یک از وزارتخانه‌ها دارای بدنه کارشناسی مربوط به کارویژه‌های تخصصی خود می‌باشند و نسبت به فنی‌ترین موضوعات و مسائل اشراف و احاطه کافی دارند. لذا با عنایت به دلایل مذکور مبنی بر بهره‌گیری از نیروی کارشناسی زبده و ساختار و تشکیلات مناسب و دستری به آمار و اطلاعات لازم می‌توان گفت این قوه مناسب‌ترین مرجع برای انجام تکلیف ارزیابی اجرایی مقررات است.

اما سؤالی که در این زمینه مطرح می‌شود آن است که در میان ارکان و ساختار قوه مجریه، کدام مرجع را می‌توان به‌عنوان مرجع صلاحیت‌دار به منظور ارزیابی اجرایی مقررات در نظر گرفت؟

در مقام پاسخ به این سؤال باید گفت بسیاری از مقررات دارای وجوه و ابعاد گسترده‌ای هستند و حتی در صورت بخشی بودن با بخش‌های مختلف دیگر نیز در ارتباط بوده و غالباً مسئولیت اجرای آن‌ها در صلاحیت یک مرجع و دستگاه نمی‌باشد. بنابراین واگذار کردن وظیفه ارزیابی اجرایی مقررات به یک وزارتخانه یا معاونت‌های رئیس‌جمهور ممکن است ارزیابی را از ویژگی‌های اساسی خود یعنی فرابخشی بودن و چند بعدی بودن خارج کند؛ چه آنکه هر یک از این مراجع با توجه به تخصص خود می‌توانند مقررات را ارزیابی کنند و از دیگر ابعاد مندرج در مقررات غافل خواهد شد و در عین حال ممکن است مصالح و منافع خاص خود را در ارزیابی ملاک قرار دهند (مرکز مالگیری، ۱۴۰۰: ۲۹). بر همین اساس به منظور رفع چنین آسیبی، می‌بایست سازوکاری در نهادهای ستادی دولت تعبیه شود تا در ارزیابی اجرای مقررات از بخشی‌نگری و در نظرگرفتن ملاحظات صرفاً سازمانی تا حد امکان جلوگیری شود. از همین‌رو نهادی که می‌تواند به نحو بهینه عهده‌دار این امر گردد و تمامی دستگاه‌ها

و وزارتخانه‌های دولت را گرد هم آورده و موضوعات را از جنبه‌های مختلف آن مورد بررسی قرار دهد، «دفتر هیأت دولت» است (سلیم و همکاران، ۱۴۰۳: ۱۶). این دفتر به موجب ماده ۱۹ آیین‌نامه داخلی هیأت دولت، زیر نظر معاون اول رئیس‌جمهور تشکیل شده است و مسئولیت تنظیم و تدوین پیش‌نویس لوایح و تصویب‌نامه‌ها، تنظیم جلسات و تهیه صورت مذاکرات و ترتیب کلیه امور مربوط به تشکیل جلسات هیأت دولت و کمیسیون‌های آن را بر عهده دارد. همچنین ثبت، نگهداری و ابلاغ مصوبات هیأت‌وزیران، تصمیمات نماینده یا نمایندگان ویژه و مصوبات کمیسیون‌های متشکل از چند وزیر از دیگر وظایف دفتر هیأت دولت است.^۵ در عین حال به موجب ماده ۶ آیین‌نامه، دفتر هیأت دولت از ۹ کمیسیون تخصصی مشتمل بر ۱- کمیسیون اقتصاد، ۲- کمیسیون مدیریت و سرمایه انسانی، ۳- کمیسیون فرهنگی و اجتماعی، ۴- کمیسیون زیربنایی، صنعت و محیط زیست، ۵- کمیسیون حقوقی و قضایی، ۶- کمیسیون

۵. ماده ۱۹- به منظور تنظیم جلسات و تهیه صورت مذاکرات و ترتیب کلیه امور مربوط به تشکیل جلسات هیأت دولت و کمیسیون‌های آن و همچنین ثبت و نگهداری و ابلاغ مصوبات هیأت وزیران و تصمیمات نماینده یا نمایندگان ویژه‌ای که مطابق اصل ۱۲۷ تعیین می‌شوند و نیز مصوبات کمیسیون‌هایی که مطابق اصل ۱۳۸ تشکیل می‌گردند، همچنین تنظیم و تدوین پیش‌نویس لوایح و تصویب‌نامه‌ها، دفتری زیر نظر معاون اول رئیس‌جمهور به نام دفتر هیأت دولت تشکیل می‌گردد. ریاست این دفتر با دبیر هیأت دولت است که با حکم معاون اول رئیس‌جمهور منصوب می‌شود. تشکیلات تفصیلی دفتر هیأت دولت و دفاتر کمیسیون‌ها و معاونت‌های دفتر و امور ذیل هر یک از آن‌ها علاوه بر تشکیلات موجود، با تسری تصویب نامه شماره ۲۱۴۶۰ / ۸۷ / م / ت ۴۱۳۲۴ هـ مورخ ۱۳۸۷ / ۹ / ۲۵ و اصلاحات بعدی آن نسبت به تشکیلات یاد شده، با هماهنگی نهاد ریاست جمهوری به تأیید سازمان اداری و استخدامی کشور می‌رسد.

متن پیشنهادی برای معاون اول رئیس‌جمهور ارسال می‌کنند تا از طریق دفتر هیأت دولت جهت بررسی و تصویب در دستور کار کمیسیون‌ها قرار گیرد.^۷ این پیشنهادها در کمیسیون‌های دفتر هیأت دولت با حضور نمایندگان دستگاه‌های اجرایی مرتبط با موضوع در سه سطح تخصصی، فرعی و اصلی به ترتیب با حضور مدیران کل، معاونین وزرا و وزرای عضو کمیسیون مورد بررسی قرار می‌گیرد. در نهایت نتیجه بررسی کمیسیون‌ها به ترتیب وصول به دفتر هیأت دولت و با تفکیک نوع دو فوریتی، فوری، عادی در دستور هیأت وزیران قرار می‌گیرد.^۸

۷. ماده ۲۴- رسیدگی به موضوعات برحسب نوع آنها به ترتیب زیر انجام می‌یابد:

الف - موضوعات عادی پس از ملاحظه معاون اول و دستور وی، جهت ثبت و درج در فهرست به دفتر هیأت دولت ارجاع می‌شود. دفتر هیأت دولت، پیشنهاد را به منظور بررسی حقوقی در اختیار معاون حقوقی رئیس‌جمهور قرار می‌دهد تا نظرات خویش را کتبا ظرف یک هفته به دفتر هیأت دولت ارسال نماید. پیشنهاد مذکور همراه با نظر معاون حقوقی رئیس‌جمهور به کمیسیون مربوط ارجاع و به ترتیب وصول و حداکثر ظرف ۲۰ روز مورد رسیدگی قرار خواهد گرفت.

ب- موضوعات فوری پس از ملاحظه و دستور معاون اول در خصوص تعیین فوریت، از طریق دفتر هیأت دولت همزمان، برای معاون حقوقی رئیس‌جمهور و کمیسیون مربوط ارسال می‌شود. معاون حقوقی رئیس‌جمهور، نظر خود را ظرف ۴۸ ساعت به کمیسیون مربوط می‌فرستد و کمیسیون پس از دریافت نظر معاونت مذکور حداکثر ظرف یک هفته به ترتیب وصول پیشنهادها، آنها را مورد رسیدگی قرار می‌دهد.

ج- موضوعات دو فوریتی پس از ملاحظه معاون اول و دستور وی مبنی بر تأیید دو فوریتی بودن آن از طریق دفتر هیأت دولت، حتی الامکان ۲۴ ساعت قبل از تشکیل جلسه هیأت وزیران در اختیار رئیس کمیسیون مربوط و معاون حقوقی رئیس‌جمهور قرار می‌گیرد تا به هنگام طرح پیشنهاد در اولین جلسه هیأت وزیران، نظرات خود را مطرح نمایند.

د- پیشنهاد آنی، با تشخیص رئیس جلسه هیأت دولت در هنگام تشکیل هر یک از جلسات قابل طرح است.

۸. ماده ۲۵- نتیجه بررسی کمیسیون‌ها به ترتیب وصول به دفتر هیأت دولت و با تفکیک نوع دو فوریتی، فوری، عادی در

سیاسی و امنیت ملی، ۷- کمیسیون علمی، فناوری و هوشمندسازی، ۸- کمیسیون مسکن و عمران و ۹- کمیسیون برنامه و بودجه تشکیل شده است. مطابق ماده ۲۰ آیین‌نامه داخلی هیئت دولت، دبیر هیأت دولت مسئول حسن اجرای مقررات مربوط به کمیسیون‌ها است و موظف است همه ماهه وضعیت تشکیل کمیسیون‌ها و موضوعاتی را که در دستور است و همچنین حضور و غیاب اعضای کمیسیون را به رئیس‌جمهور و معاون اول وی گزارش نماید.

با عنایت به عناوین و ترکیب کمیسیون‌های یاد شده و ظرفیت‌های پیش‌بینی شده برای دفتر هیئت دولت به منظور نظارت بر کمیسیون‌ها باید گفت که همه ابعاد حکمرانی صحیح از لحاظ اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، زیربنایی، علمی و حقوقی، تحت پوشش این دفتر قرار دارد. این دفتر می‌تواند اولاً همه مسائل و موضوعات مبتلابه در امر حکمرانی را در کمیسیون‌های تخصصی بررسی و سیاست‌گذاری کند و ثانیاً اگر موضوعی جنبه‌های متعدد و متنوعی داشته باشد دبیر هیئت دولت می‌تواند از ظرفیت کمیسیون‌ها به صورت مشترک استفاده کند (مزروعی ابیانه و عبدالاحد، ۱۴۰۲: ۲۰۱-۲۰۲). همچنین تمامی مصوباتی که هیئت وزیران به تصویب می‌رساند از مجرای دفتر هیئت دولت عبور کرده و این دفتر به سوابق، اهداف مصوبات، ابعاد و چالش‌های احتمالی آن اشراف دارد.

در عین حال به موجب ماده ۲۲ آیین‌نامه، دستگاه‌های اجرایی پیشنهادهای خود را پس از تهیه

۶. ماده ۲۰- دبیر هیأت دولت مسئول حسن اجرای مقررات مربوط به کمیسیون‌ها است و موظف است همه ماهه وضعیت تشکیل کمیسیون‌ها و موضوعاتی را که در دستور است و همچنین حضور و غیاب اعضای کمیسیون را به رئیس‌جمهور و معاون اول وی گزارش نماید.

و پیوست‌ها به صورت الکترونیکی ارسال کنند و متعاقب آن نیز گزارش پایش و ارزیابی تأثیرات اجرای مصوبات مربوط به خود را در قالب الگوهای مشخص حسب درخواست دفتر هیئت دولت تدوین و در فواصل زمانی معین جهت ارائه به دولت یا رئیس‌جمهور یا معاون اول ایشان به دفتر هیئت دولت ارسال نمایند. بنابراین مطابق مقررات مذکور دفتر هیأت دولت صلاحیت یافته است تا چارچوب و الگوهای ارزیابی تأثیرات مقررات را تهیه و به تبع آن در مقام سنجش و ارزیابی میزان اجرای مقررات و آثار آن‌ها برآید.

۳. مرور پیشینه

در خصوص پیشینه پژوهش باید گفت از آنجایی که چارچوب نظری پژوهش حاضر را مقوله ارتقای کیفیت قوانین و مقررات تشکیل می‌دهد، لذا نخستین تلاش‌ها در جهت ارتقای کیفی آن‌ها با کاربست بررسی آثار به اواخر دهه ۶۰ و اوایل دهه ۷۰ میلادی در آمریکا بر می‌گردد. علاوه بر این استفاده از این ابزار را در دهه ۸۰ میلادی در اروپا به ویژه در میان کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه^۹ می‌توان شاهد بود (مورال سوم^{۱۰}، ۱۹۹۲: ۷۲). توضیح آنکه با ورود این سازمان به ترویج ارزیابی تأثیرات قوانین^{۱۱} ابتدا کشورهای عضو این سازمان همچون استرالیا، سوئد، آلمان، کانادا و فرانسه گام‌هایی برای ارزیابی تأثیرات را آغاز کردند و سپس کشورهای دیگر نیز به این برنامه اقبال نشان دادند و درصد کاربست آن برآمدند (کرکپاتریک و پارکر: ۱۳۹، ۳). پیدایش ادبیات مربوط به ارزیابی

سازوکار یاد شده بیانگر آن است که نظام تصمیم‌سازی در دفتر هیئت دولت، یک نظام منسجم، یکپارچه، همه‌جانبه، هماهنگ و متضمن بهره‌گیری از همه ظرفیت‌های کارشناسی قوه مجریه است. چنانچه نظر بر کار کارشناسی و ایجاد هماهنگی بین دستگاه‌های اجرایی و ملاحظه همه نظرات کارشناسی در اخذ تصمیم نهایی است، این ظرفیت در دفتر هیأت دولت پیش‌بینی شده است. بنابراین دفتر هیأت یک ساختار و تشکیلات ستادی هماهنگ‌کننده و انسجام‌بخش سازمان‌های اداری قوه مجریه در امور و موضوعات مرتبط با دولت در همه ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی محسوب می‌شود (مزروعی ابیانه و عبدالاحد، ۱۴۰۲: ۲۰۱-۲۰۲). این دفتر به دلیل تمرکز ابعاد یادشده در یک ساختار و تشکیلات واحد می‌تواند نقش راهبردی خود را در تحقق اهداف دولت از خلال ارزیابی اجرای مقررات هیات دولت ایفا کند. چه آنکه اقتضاء چندبعدی و فرابخشی بودن مقررات نیز ایجاب می‌کند تا صلاحیت ارزیابی اجرایی مقررات بر عهده دفتر هیئت دولت به مثابه قرارگاه واحد فرابخشی قرار گیرد. بر همین اساس است که هیأت وزیران در تبصره ۲ و ۳ ماده ۲۲ آیین‌نامه داخلی هیأت دولت اصلاحی مورخ ۱۴۰۲/۳/۲۷، دفتر هیئت دولت را مسئول ارزیابی مصوبات هیأت وزیران کرده است. در همین راستا دستگاه‌های اجرایی مکلف هستند، پیشنهادهای خود را مطابق راهنماهای دفتر هیئت دولت در زمینه‌های مختلف از قبیل لزوم داشتن اسناد پشتیبان، مقدمه توجیهی، ارزیابی تأثیرات

دستور هیأت وزیران قرار می‌گیرد.

در صورتی که کمیسیون‌ها مطابق اصل ۱۳۸ اجازه تصویب داشته باشند، متن مصوب از طریق معاون اول به تأیید رئیس‌جمهور می‌رسد تا پس از تأیید جهت ابلاغ به دفتر هیأت دولت فرستاده شود.

9. Organization for Economic Co-operation and Development (OECD)

10. Morrall III

11. Regulatory Impact Assessment (RIA)

و تعیین سازوکاری برای انطباق لوايح و طرح‌های قانونی با محورهایی همچون «ارزیابی تأثیر اجرای قانون» تأکید شده است. در راستای عینیت‌بخشی به الزام مندرج در سیاست‌های یاد شده، هیئت وزیران دولت شهید رئیسی در تاریخ ۱۴۰۲/۳/۲۷ در مقام اصلاح آیین‌نامه داخلی هیئت دولت برآمده و تبصره ۲ و ۳ ماده ۲۳ و تبصره ماده ۲۴ را به این موضوع اختصاص داده است.

البته همانطور که میرهن است در مفاد مزبور، مقوله ارزیابی آثار اجرای مصوبات- ارزیابی پیشینی و پسینی آثار- کانون توجه قرار گرفته است که لازمه سنجش آثار، ارزیابی و سنجش اجرای تکالیف مندرج در مقررات است که در دستور موضوع پژوهش حاضر قرار دارد. در مقام عمل نیز هرچند تجربه پایش و ارزیابی اجرای مصوبات در دولت‌های گذشته نیز مطمح نظر بوده و به صورت موردی برخی از قوانین نظیر قانون هوای پاک مصوب ۱۳۹۶/۴/۲۵ مورد ارزیابی قرار گرفته است اما این موضوع به صورت شایسته و بایسته امتداد پیدا نکرده است (مصاحبه با م.ش ۷، مورخ ۱۴۰۳/۵/۲۱). البته با عنایت به پیش‌بینی موضوع ارزیابی تأثیرات در آیین‌نامه داخلی هیئت دولت، گام‌های اولیه در این زمینه - تا زمان نگارش مقاله- آغاز شده است که مقدمه واجب آن کاربست ارزیابی اجرای مقررات است. بر همین اساس ادبیات مربوط به تبیین بایسته‌های ارزیابی اجرای مقررات به‌عنوان قسمی از ارزیابی تأثیرات به نحو پسینی و تعیین مرجع صلاحیتدار آن بسیار اندک و نوپا بوده و از همین حیث پرداختن به ابعاد آن واجد وصف نوآوری و بدیع بودن است.

۴. روش‌شناسی پژوهش

در باب روش تحقیق باید گفت این پژوهش در

تأثیرات مقررات در نظام جمهوری اسلامی ایران در قالب کتب و مقالات و گزارش‌ها به یک دهه گذشته برمی‌گردد و در میان انواع ارزیابی تأثیرات، محدود پژوهش‌هایی که پیرامون آن انجام شده است نیز عمدتاً معطوف به ارزیابی تأثیرات مقررات از نوع ارزیابی پیشینی است. در اسناد و قوانین و مقررات مختلف نیز هرچند از زوایه نگاه‌های مختلف می‌توان رد پای موضوع ارزیابی را از جمله در مواد ۸۱^{۱۲} و ۸۲^{۱۳} قانون مدیریت خدمات کشوری (موضوع ارزیابی عملکرد دستگاه‌های اجرایی توسط سازمان اداری و استخدامی)، بند ۷ ماده ۴۵ قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی^{۱۴} (موضوع تهیه گزارش‌ها پیرامون نحوه اجرای قوانین) و فصل دوم قانون دیوان محاسبات کشور (موضوع نظارت مالی دیوان محاسبات کشور) مشاهده کرد اما آنچه به صورت مستقیم متعرض موضوع ارزیابی تأثیرات شده است، بند ۹ سیاست‌های کلی قانونگذاری است. در این بند بر رعایت اصول قانونگذاری و قانون‌نویسی

۱۲. ماده ۸۱- دستگاه‌های اجرایی مکلفند براساس آیین‌نامه‌ای که با پیشنهاد سازمان به تصویب هیأت وزیران می‌رسد، با استقرار نظام مدیریت عملکرد مشتمل بر ارزیابی عملکرد سازمان، مدیریت و کارمندان، برنامه‌های سنجش و ارزیابی عملکرد و میزان بهره‌وری را در واحدهای خود به‌مورد اجرا گذاشته و ضمن تهیه گزارش‌های نوبه‌ای و منظم، نتایج حاصل را به سازمان گزارش نمایند.

۱۳. ماده ۸۲- سازمان موظف است استقرار نظام مدیریت عملکرد را در سطح کلیه دستگاه‌های اجرایی پیگیری و نظارت نموده و هر سال گزارشی از عملکرد دستگاه‌های اجرایی و ارزشیابی آنها در ابعاد شاخص‌های اختصاصی و عمومی و نحوه اجرای احکام این قانون را براساس آیین‌نامه‌ای که با پیشنهاد سازمان به تصویب هیأت وزیران می‌رسد، تهیه و به رئیس جمهور و مجلس شورای اسلامی ارائه نماید.

۱۴. بند ۷ ماده ۴۵- تهیه گزارش موردی و سالانه در خصوص امور اجرایی دستگاه‌ها و نحوه اجراء قوانین به خصوص قانون برنامه توسعه و بودجه سالانه و ارائه نکات مثبت، منفی و پیشنهاد نحوه اصلاح آن و تقدیم گزارش به مجلس جهت قرائت.

جدول شماره ۱- مشارکت‌کنندگان در مصاحبه‌های انجام شده

کد مشارکت‌کنندگان	محل فعالیت	سمت
۱	وزارت امور اقتصادی و دارایی	رئیس مرکز ملی مطالعات، پایش و بهبود محیط کسب و کار
۲		معاون مرکز ملی مطالعات، پایش و بهبود محیط کسب و کار
۳	سازمان اداری و استخدامی کشور	رئیس گروه مدیریت عملکرد دستگاه‌های اقتصادی و مالی
۴		رئیس امور مدیریت عملکرد و ارتقای فرهنگ سازمانی
۵	دیوان محاسبات کشور	کارشناس حوزه معاونت حقوقی، مجلس و تفریح بودجه
۶		کارشناس حوزه معاونت حقوقی، مجلس و تفریح بودجه
۷	دفتر هیئت دولت	معاون سابق امور دولت و معاون مطالعات کاربردی

عین حال که با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و با کاربست مطالعات کتابخانه‌ای انجام شده اما از آنجایی ادبیات موجود در حوزه ارزیابی اجرای مقررات نوپدید است و در عین حال کارویژه برخی از نهادها در نظام جمهوری اسلامی ایران نیز معطوف به مقوله نظارت و ارزیابی است؛ لذا افزون بر مطالعات کتابخانه‌ای، به خبرگان این حوزه مراجعه شده تا از تجربه و تخصص آنان جهت طراحی الگویی مناسب و کارآمد برای این امر استفاده گردد. روش گردآوری داده‌ها، به صورت هدفمند و قضاوتی و از طریق مصاحبه نیمه‌ساختاریافته صورت گرفته است. محورهای مصاحبه با توجه به ابعاد و زوایای مختلف موضوع ارزیابی اجرای مقررات تدوین شد و بر همین اساس متناسب با افراد مورد مصاحبه جهت دریافت بایسته‌های مدنظر انجام شد. با توجه به تخصصی بودن موضوع تلاش شد تا از افراد

متخصص و با تجربه در حوزه ارزیابی در دستگاه‌های اجرایی بهره‌برداری و استفاده شود. لذا اولین گروه، مسئولین مرکز ملی مطالعات، پایش و بهبود محیط کسب‌وکار بودند که طی سالیان اخیر اقداماتی در حوزه ارزیابی و رتبه‌بندی در راستای اجرای سازی تکالیف مندرج در قانون اصلاح مواد (۱) و (۷) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی و اصلاحات بعدی آن نموده‌اند. با توجه به فعالیت بخش‌های تخصصی مرتبط با موضوع، سازمان اداری و استخدامی کشور گروه دیگری منتخب این پژوهش قرار گرفت. کارشناسان دیوان محاسبات کشور و معاونین دفتر هیئت دولت نیز به دلیل سابقه و حضور مستمر آنان در این حوزه مورد مصاحبه قرار گرفتند. بنابراین داده‌های پژوهش در کنار کاربست مطالعات کتابخانه‌ای از طریق مصاحبه‌های هدفمند با ۷ نفر از اساتید دانشگاهی،

مربوطه و در صورت فقدان انتشار گزارش به صورت عمومی، انتشار عمومی پیدا می‌کند.

۵.۱. لزوم تعیین دستگاه‌ها، مراجع و مقامات مخاطب اجرای احکام مندرج در مقررات

یکی از متغیرهای ارزیابی، تعیین و احصاء دقیق دستگاه‌ها، مراجع و مقامات مخاطب اجرای احکام مصرح در مقررات است که از آن تحت عنوان «نگاشت نهادی» یاد می‌شود. مقصود از نگاشت نهادی آن است که در نگاهی جامع همه بازیگران مخاطب احکام مندرج در مقررات مورد شناسایی قرار گیرد (کلانتری و منتظر، ۱۳۹۵: ۵۷). تا از این رهگذر تعداد احکام لازم‌الاجرای هر یک از نهادها به همراه زمان تعیین شده احصاء شود و میزان اجرای کامل، اجرای ناقص یا عدم اجرای هر کدام از احکام شناسایی شود (مصاحبه با م. ش ۵، مورخ ۱۴۰۱/۸/۲۴).

۵.۲. لزوم تدوین احکام و تکالیف مندرج در مقررات در قالب شاخصه‌ها و معیارهای قابل ارزیابی

متغیر دیگر ارزیابی اجرای مقررات، تبدیل احکام و تکالیف مندرج در مقررات در قالب شاخصه و معیارهای ارزیابی است (م. ش ۲، مورخ ۱۴۰۱/۸/۱۱). در این زمینه باید گفت احکام و تکالیف مذکور در قوانین و مقررات در قالب شاخصه و معیار نگارش نمی‌یابد و بر همین اساس یکی از مهم‌ترین لوازم انجام ارزیابی آن است که احکام و تکالیف از لسان حقوقی و قانونی خارج شود و با استخراج منطقی و فرآیند حاکم بر احکام، به شاخص‌ها و معیارهای قابل ارزیابی تبدیل شود (مصاحبه با م. ش ۱، مورخ ۱۴۰۱/۸/۱۱؛ مصاحبه با م. ش ۷ مورخ ۱۴۰۳/۵/۲۱). شاخص‌های ارزیابی در دو سطح شاخص‌های عمومی و اختصاصی تعریف می‌شود. منظور از شاخص‌های اختصاصی، آن

متخصصان حوزه ارزیابی عملکرد و ذینفعان دارای تخصص با موضوع گردآوری شده است. قلمرو زمانی پژوهش دوره زمانی ۱۳۶۸ تا ۱۴۰۰ و قلمرو زمانی انجام مصاحبه‌ها سال ۱۴۰۱ تا ۱۴۰۳ است.

۵. یافته‌های پژوهش: بایسته‌های ارزیابی اجرایی مقررات

در فرآیند ارزیابی اجرای مقررات آنچه ملاک و معیار ارزیابی قرار می‌گیرد، احکام و تکالیف مصرح در قوانین و مقررات است. در این زمینه باید گفت از آنجایی که گزاره‌های مندرج در قوانین و مقررات در حداکثری‌ترین حالت دستگاه‌هایی را مکلف می‌کنند تا موضوع مشخصی را از طریق سازوکار و فرایند معینی محقق کنند، از همین رو ارزیابی اجرای مقررات نیز با متغیرهای مختلفی مواجه است. بر همین اساس آنچه منطبق حاکم بر فرآیند استخراج بایسته‌های ارزیابی اجرای مقررات را تشکیل می‌دهد بدین صورت است که با عطف نظر به مفاد مندرج در مقررات، ابتدا فرآیند منطقی، گام به گام و مرحله به مرحله حاکم بر نحوه اجرای مقررات شناسایی می‌شود. سپس با مطالعه احکام و تکالیف، دستگاه‌های مخاطب (متولی و همکار) اجرای مقررات استخراج می‌شود. سپس احکام حاکم بر عملکرد آن‌ها با همکاری ذینفعان در قالب چک لیست به صورت شاخص طراحی و تدوین می‌شود. در گام بعد، چک لیست مربوطه جهت اخذ گزارش عملکرد در اختیار دستگاه متولی و همکار اجرای مقررات ارسال می‌شود. پس از دریافت گزارش عملکرد، به صحت‌سنجی و ارزیابی اطلاعات ارسال شده از جانب دستگاه مجری توسط کارشناسان متخصص ارزیابی مقررره مربوطه پراخته می‌شود و نهایتاً عملکرد دستگاه مجری نسبت به اجرای کامل مقررره، اجرای ناقص و عدم اجرا در اختیار دستگاه

دسته از احکام و تکالیف مقرر در اسناد و قوانین و مقررات مختلف است که با شرح وظایف و تکالیف هر دستگاه تناسب دارد. این احکام و تکالیف مختص به یک دستگاه بوده و تنها همان دستگاه است که باید حکم مذکور را اجرا نماید (مصاحبه با م. ش. ۴، مورخ ۱۴۰۱/۸/۲۵). بنابراین شاخص ارزیابی حکم مذکور می‌بایست به صورت اختصاصی و متناسب با دستگاه مورد تکلیف تدوین گردد. در مقابل برخی از احکام و تکالیف نیز اختصاص به دستگاه خاصی نداشته و به صورت عمومی و برای همه دستگاه‌ها الزام‌آور است. با وجود تفاوت دستگاه‌ها با یکدیگر و با توجه به عمومی بودن تکلیف، بایستی شاخص و معیار ارزیابی نیز به صورت عمومی تهیه و تدوین گردد و در این خصوص نباید تبعیضی میان دستگاه‌ها و مخاطبان اجرای قانون قائل شد (مصاحبه با م. ش. ۳، مورخ ۱۴۰۱/۸/۲۵).

۵.۳. لزوم تعامل با ذی‌نفعان و مخاطبین اجرای احکام و تکالیف

نحوه طراحی شاخص‌ها به دو صورت می‌تواند انجام گیرد. یک صورت آن است که شاخصه‌های ارزیابی توسط نهاد ارزیابی‌کننده به صورت علی‌الرأس طراحی شود و جهت دریافت گزارش‌های عملکرد اجرای احکام مقررات به دستگاه مورد ارزیابی ارسال شود. صورت دیگر آن است که شاخصه‌های ارزیابی با تعامل با دستگاه مورد ارزیابی طراحی می‌شود (قاضی‌نوری و فرازکیش، ۱۳۹۷: ۲۱۶).^{۱۵} در این زمینه ابتدا از دستگاه ارزیابی‌شونده، پیش‌نویس

اولیه شاخص‌های ارزیابی با پیش‌بینی اهداف و ضریب و وزن هر یک از شاخص‌ها دریافت می‌شود. سپس شاخصه‌های پیشنهاد شده، توسط مجموعه خبرگانی متشکل از کارشناسان مرتبط با دستگاه ارزیابی‌کننده، کارشناسان دستگاه مورد ارزیابی و سایر خبرگان موضوع و مشاوران متخصص هر دستگاه تشکیل می‌شود تا از این رهگذر با مشارکت دادن نمایندگان دستگاه در بررسی شاخص‌ها، همکاری‌های بعدی تسهیل شود (مصاحبه با م. ش. ۳، مورخ ۱۴۰۱/۸/۲۵). در این فرآیند، گاهی اوقات شاخص‌ها به صورت عددی در اسناد و قوانین پیش‌بینی شده است اما گاهی اوقات در صورت عدم تصریح، بر اساس گفت و گو با خبرگان صاحب دستگاه و تعیین وضعیت فعلی و عملکرد دستگاه در سال گذشته، هدف‌گذاری چالشی و خروجی مدنظر جهت تحرک بیشتر دستگاه تعیین می‌شود (مصاحبه با م. ش. ۳، مورخ ۱۴۰۱/۸/۲۵). برخی از شاخصه‌ها توسط چند دستگاه اثرپذیر هستند اما در نهایت با توجه به اینکه، شاخص مربوطه، شاخص اختصاصی دستگاه ارزیابی‌شونده است و این دستگاه متولی تحقق شاخص بوده و مالک اصلی شاخص محسوب می‌شود، لذا دستگاه مربوطه مورد ارزیابی قرار می‌گیرد (مصاحبه با م. ش. ۳، مورخ ۱۴۰۱/۸/۲۵). البته این مطلب به این معنا نیست که سایر دستگاه‌های مخاطب اجرای احکام مورد سنجش و ارزیابی قرار نمی‌گیرند بلکه تمامی دستگاه‌ها در فرآیند ارزیابی، نسبت به تکلیف مربوط به خود ارزیابی می‌شوند و در وضعیت‌های سه‌گانه، عدم اجرا، اجرای ناقص یا اجرای کامل جایابی می‌گردند (مصاحبه با م. ش. ۶، مورخ ۱۴۰۱/۱/۲۴).

۵.۴. طراحی چک لیست اختصاصی متناسب با هر مقرر

۱۵. در همین زمینه می‌توان به بند ۹ سیاست‌های کلی قانونگذاری اشاره کرد که بر «جلب مشارکت حداکثری مردم، ذی‌نفعان و نهادهای قانونی مردم‌نهاد تخصصی و صنفی در فرآیند قانون‌گذاری» به‌عنوان یکی از اصول قانونگذاری و قانون اساسی تأکید و الزام کرده است.

در ادامه این فرآیند متناسب با اسناد و قوانین جدید، معیارها و شاخص‌ها مورد ارزیابی و پایش قرار می‌گیرند و چنانچه در ساحت عمل محقق شده باشند، حذف شده و شاخص‌های جدیدی جایگزین آن‌ها خواهد شد (مصاحبه با م. ش ۳، مورخ ۱۴۰۱/۸/۲۵). باید توجه داشت که شاخص‌ها به صورت مستمر می‌بایست با مقررات تطبیق داده شود و به‌روزرسانی گردد، چه آنکه یکی از مهمترین اثرات ارزیابی، شناسایی و احصای نقاط قوت و ضعف مقررات است تا بر اساس آن بتوان پیشنهادات اصلاحی را در این خصوص ارائه کرد. در صورتی که شاخص‌ها به‌روزرسانی صورت نگیرد، موجبات انحراف عملکرد دستگاه‌ها از اجرای مقررات را به واسطه اختلاف و تفاوت در مفاد مقررات و شاخص‌ها را به وجود خواهد آورد و بر همین اساس امکان پایش و سنجش نقاط قوت و ضعف مقررات را سلب خواهد کرد.

۵.۷. انتشار گزارش‌های ارزیابی اجرای مقررات

متغیر دیگر، انتشار گزارش‌های ارزیابی در دو سطح تخصصی و عمومی است. گزارش‌های تخصصی، مواردی است که به صورت بسیار جزئی و فنی اطلاعاتی را راجع به نحوه عملکرد دستگاه‌ها گزارش می‌نماید. این گزارش‌ها به علت وجود داده‌های بسیار تخصصی، قابلیت فهم عمومی کمی داشته و همچنین به عللی همچون اطلاعات طبقه‌بندی شده، امکان انتشار آن برای عموم مردم و رسانه‌ها امکان‌پذیر نخواهد بود. این نوع از گزارش‌ها با هدف اصلاح علل و عوامل عدم اجرا یا اجرای ناقص مقررات در سه ساحت اجرایی، تقنینی و مقررات‌گذاری در اختیار مراجع مربوطه قرار می‌گیرد تا در مقام اصلاح ایرادات تقنینی و مقررهای و در عین حال برطرف نمودن ملاحظات اجرایی برآیند. در مقابل گزارش‌های

بایسته دیگر در فرآیند ارزیابی اجرای مقررات، طراحی چک لیست متناسب با هر مقرر است. برای این امر ابتدا مقرر مورد بررسی قرار گرفته و هرکدام از احکام و فرایندهای مذکور در آن به‌عنوان یک مرحله در نظر گرفته می‌شود. هنگامی که هر کدام از مراحل مدنظر انجام شود تأییدی برای آن ثبت می‌شود. بر این اساس، با توجه به انجام یا عدم انجام تمامی مراحل و یا انجام برخی از آن‌ها، نتیجه ارزیابی به صورت وضعیت اجرای کامل، عدم اجرا و اجرای ناقص درج شده و متناسب با مراحل اجرا شده میزان درصد اجرایی شدن مقرر نیز محاسبه می‌گردد (مصاحبه با م. ش ۶، مورخ ۱۴۰۱/۸/۲۴).

۵.۵. لزوم ارسال شاخص‌ها و دریافت گزارش‌ها و مستندات عملکرد

پس از طی مراحل مذکور، شاخص‌های ارزیابی برای دستگاه‌های مربوطه ارسال می‌شود. پس از ارسال شاخص‌ها، در یک بازه زمانی معین، مستندات مربوط به هریک از شاخص‌های ارزیابی توسط دستگاه مربوطه دریافت می‌شود و توسط کارشناس متخصص مربوط به دستگاه‌های مربوطه مورد تحلیل و بررسی قرار می‌گیرد (مصاحبه با م. ش ۳، مورخ ۱۴۰۱/۸/۲۵). در این زمینه آنچه پیرامون بررسی و ارزیابی گزارش‌ها و مستندات عملکرد حائز اهمیت است لزوم شناخت و اشراف کامل کارشناسان ارزیاب نسبت به مختصات دستگاه مخاطب و مجری مقررات است تا از این رهگذر با تکیه بر شناخت و با التفات کامل به سنجش و ارزیابی گزارشات عملکرد دستگاه مربوطه پرداخته شود (مصاحبه با م. ش ۶، مورخ ۱۴۰۱/۸/۲۴).

۵.۶. به‌روزرسانی و پایش شاخص‌های مورد ارزیابی

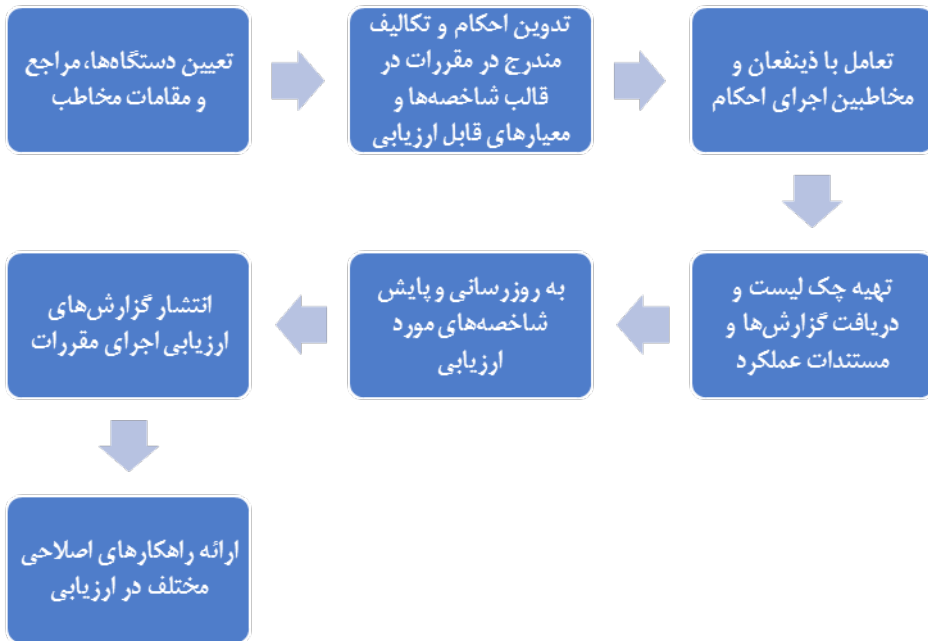
می‌گیرند، باید ظرف مدت زمان طولانی‌تر نسبت به اطلاعاتی که در درجه‌های پایین‌تر هستند، در طبقه‌بندی بمانند. در هر حال پس از رفع محذورات، باید این گزارش‌ها نیز به صورت عمومی منتشر شوند (انصاری، ۱۳۹۷: ۱۸۳).

۵.۸. ارائه راهکارهای اصلاحی ارزیابی اجرای مقررات

هدف از ارزیابی اجرای مقررات، شناسایی علل و عوامل عدم اجرا یا اجرای ناقص و از رهگذر آن اصلاح قوانین و مقررات و مرتفع نمودن مشکلات اجرایی است، چه آنکه انجام ارزیابی‌های میزان اجرای مقررات و کیفیت اجرای آن‌ها است که به نحوه واقع‌بینانه زمینه‌های اصلاح دقیق و واقعی قوانین و مقررات را فراهم می‌آورد. بر همین اساس ماحصل و خروجی ارزیابی‌ها می‌بایست به ارائه راهکارهای اصلاحی مختلف به تناسب مشکل شناسایی شده انجامد (مکارم، ۱۴۰۰: ۴۴). به‌عنوان مثال یکی از راهکارهای اصلاحی، شناسایی فرایندهای ناکارآمد و دیوان‌سالاری‌های طولانی است که موجب توقف و یا کندی در اجرای تکالیف مقرر می‌شود. توضیح آنکه برخی از تکالیف می‌بایست توسط چند دستگاه به صورت مشترک و با همراهی یکدیگر صورت پذیرد اما در بسیاری از مواقع که احکام و تکالیف مندرج در مقرره‌های قانونی اجرا نمی‌شوند دستگاه‌های متولی مدعی انجام تکالیف بخش مربوط به خود می‌شود و هر کدام از جانب خود اعتقاد به عدم کم‌کاری هستند؛ لکن در صورتی که فرایند اجرای تکلیف مزبور به صورت کامل مورد ارزیابی قرار بگیرد ایرادات و اشکالات آن نیز مشخص می‌شود و می‌توان راهکارهای اصلاحی آن را نیز تهیه و ارائه نمود. در سطح تدوین و تصویب قوانین و مقررات نیز علی‌رغم دقت تدوین‌کنندگان آن، امکان دارد در احصای ابعاد مختلف موضوع نقص‌هایی وجود داشته باشد.

عمومی، گزارش‌هایی هستند که قابلیت انتشار در سطح عمومی رسانه‌ها و عموم مردم را داشته و اقشار گوناگون جامعه را در جریان نحوه و میزان اجرای مقررات قرار می‌دهد. اطلاع عموم مردم از نحوه عملکرد دستگاه‌های اجرایی در اجرای تکالیف مربوطه و چالش‌های پیش‌روی آنان، می‌تواند موجب شناخت بیشتر مردم و همراهی آنان در پیش‌برد امور کشور گردد. همچنین آگاهی عمومی مردم از وضعیت اجرای مقررات، خود به مثابه اهرم نظارتی مستمر و همه‌جانبه عمل کرده و موجب می‌گردد دستگاه‌ها برای جلوگیری از فشار افکار عمومی تلاش‌های بیشتری جهت اجرای تکالیف خود نمایند. چه آنکه یکی از اهداف متصور از انتشار گزارش‌های عمومی، ارتقاء مسئولیت‌پذیری مقنن و مقررگذار و مجری است چراکه نحوه عملکرد و تصمیم‌گیری آنها در معرض افکار عمومی قرار می‌گیرد.

هدف دیگر افزایش شفافیت در نحوه اجرا و ارتقاء ضمانت اجرای فرهنگ است (فریادی، ۱۳۸۹: ۹۷؛ پدرام، ۱۳۸۲: ۲۲۹). کارکرد دیگر انتشار نتایج ارزیابی آن است که وضعیت و موقعیت پیگیری اجرای تکالیف مندرج در مقررات را از حالت پیگیری‌های متداول سنتی و مکاتبه‌ای توسط مرجع ابلاغ‌کننده مقررات خارج می‌کند و باعث می‌شود که مخاطب اجرای تکالیف مقررات به صورت خودکار به دنبال انجام تکالیف مقرر در جهت ارتقاء جایگاه و عملکرد خود در میان مخاطبان اجرای مقررات برآید. البته انتشار همگانی گزارش‌های ارزیابی با استثنائاتی روبرو است که از آن جمله می‌توان به گزارش‌های طبقه‌بندی شده اشاره داشت که این گزارش‌ها نباید به صورت عمومی منتشر شوند. البته این طبقه‌بندی موقتی است و زمان آن بستگی به سطح طبقه‌بندی دارد. گزارش‌هایی که در رده بالاترین درجه قرار

شکل ۳- الزامات ارزیابی اجرای مقررات

نهایت دستگاه الف متهم به عدم اجرای مقرر قانونی خواهد شد. با استفاده از ارزیابی اجرای مقررات است که می‌توان به نیازهای اجرای حکم مزبور و تناسب آن با دستگاه مربوطه شناخت حاصل کرد و به قانون‌گذاران و مقررات‌گذاران در تدوین حکم مربوطه و دستگاه متولی آن اطلاع داد.

۶. نتیجه‌گیری و پیشنهادهای سیاستی

علی‌رغم اینکه در نظم و نظام تقنینی کشور زمان و هزینه زیادی جهت تصویب مقررات صرف می‌شود اما عدم اجرای مقررات یا اجرای ناقص آن‌ها و به نوعی ضعف در اجرای آنها از جمله موضوعاتی است که نظام حکمرانی کشور را دچار چالش کرده است. این وضعیت در حالی است که روز به روز به تعداد

با وجود این در بسیاری از موارد که هدف قانون‌گذار به سرانجام نمی‌رسد علل و عوامل عدم نتیجه مشخص نبوده و مجدداً قوانین دیگری برای نیل به آن هدف تدوین و تصویب می‌گردد. حال آنکه در صورت انجام ارزیابی صحیح می‌توان به نقایص، علل عدم اجرا و یا نقص در اجرا نائل شد و قانون‌گذاران و مقررات‌گذاران را در اصلاح قانون و مقررات و یا تصویب قوانین مقررات یاری نمود. دستگاه‌های اجرایی نیز در موارد بسیاری از عدم شناخت ظرفیت‌ها و امکانات دستگاه خود توسط قانون‌گذار گلایه دارند. به‌عنوان مثال تکلیفی بر عهده دستگاه الف قرار داده شده که نیازمند نیروی انسانی و منابع مالی گسترده‌ای است لکن دستگاه الف از این دو منظر توانایی چندانی ندارد و در نتیجه تکلیف مربوطه اجرا نشده و در

در مقابل نیز دفتر هیئت دولت بایستی گزارش‌های ارزیابی عملکرد خود از مصوبات را در بازه‌های زمانی مختلف به هیئت وزیران ارائه نماید تا وضعیت میدانی اجرای مصوبات مشخص گردد.

همچنین می‌توان این تکلیف را به صورت جزئی و الحاق یک ماده در تمامی مصوبات ذکر نمود. این امر از آن جهت مناسب است که تمامی دستگاه‌های مخاطب مصوبه علاوه بر آشنایی با تکلیف خود، از لزوم ارائه گزارش به دفتر دولت مطلع خواهند شد و موجب بسته شدن راه‌های بهانه‌جویی از دستگاه‌ها خواهد گردید.

دفتر هیئت دولت نیز باید در هنگام تدوین بایسته‌های مذکور را رعایت نماید. پس از آن، این دفتر در بازه‌های زمانی متناسب، اقدام به ارسال و دریافت گزارش‌ها و مستندات عملکرد مخاطبین تکالیف قانونی نماید. پس از دریافت گزارشات و صحت‌سنجی آن‌ها و جمع‌بندی نهایی، اقدام به انتشار گزارش‌های ارزیابی اجرای مقررات نموده و در نهایت ارائه راهکارهای اصلاحی مختلف به منظور ارتقاء کیفیت مقررات و در عین حال عینیت‌یافتن آن‌ها در عالم واقع ارائه دهد. در انتها با توجه به نکات مطروحه پیشنهادات سیاستی ذیل که توسط دفتر هیئت دولت باید صورت بگیرد ارائه می‌شود:

- بعد از ابلاغ هر مقرر، فهرست احکام مندرج در مقرر استخراج و احصا گردد.
- پس از استخراج احکام و تکالیف مندرج در مقرر، باید به صورت مشخص دستگاه یا دستگاه‌های متولی و همکار هر یک از احکام مشخص شود تا در زمان ارزیابی و پاسخگویی، مسئول اجرای هر حکم مشخص باشد.
- زمان و مهلت انجام هر یک از تکالیف بر اساس

این مقررات نیز افزوده می‌شود و علاوه بر تحمیل هزینه به دولت، تورم و پراکندگی مقررات را نتیجه می‌دهد، بینظمی و پیچیدگی نظام مقررات‌گذاری را دوچندان می‌کند و نهایتاً به عدم اجرا یا نقص در اجرای مقررات بیش از پیش دامن می‌زند. «ارزیابی اجرای مقررات» تدبیری است که در عین ارزیابی میزان و کیفیت اجرای مقررات، زمینه‌های شناسایی علل و عوامل عدم اجرا یا اجرای ناقص مقررات و مآل ارائه راهکارها و پیشنهادات اصلاحی را به صورت واقع‌بینانه و متناسب با اقتضات اجرایی فراهم می‌آورد. در این زمینه آنچه در گام اول حائز اهمیت است آن است که اجرایی شدن این تدبیر مستلزم نهادسازی است که مرجع صلاحیت‌دار این امر را در میان ارکان قوه مجریه می‌توان «دفتر هیئت دولت» معرفی کرد؛ چه آنکه دفتر هیئت دولت است که با عنایت به نوع ارزیابی اجرای مقررات که در میان انواع ارزیابی در عداد ارزیابی پسینی قرار داد و با توجه به اقتضاء چندبعدی و فرابخشی بودن مقررات، ساختار و تشکیلات ستادی بهینه‌ای محسوب می‌شود که در عین برخورداری از منابع و بانک‌های اطلاعاتی جهت ارزیابی، توانایی هماهنگ‌کنندگی و انسجام‌بخشی سازمان‌های اداری قوه مجریه را در امور و موضوعات مرتبط با دولت و در همه ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی در اختیار دارد.

عملیاتی شدن ارزیابی اجرای مقررات صرفاً منوط به تعیین مرجع صلاحیت‌دار نمی‌باشد بلکه اجرایی شدن این فرآیند مستلزم تعیین بازیگران سیاست‌گذاری، ارزیابی و مجری در کنار به کارگیری بایسته‌های مربوطه است (بابایی، ۱۴۰۳: ۲۴). در این زمینه، لازم است هیئت وزیران مصوبه‌ای کلی در خصوص تعیین دفتر دولت به‌عنوان ارزیاب تمامی دستگاه‌های دولتی در زمینه اجرای مقررات و تکلیف دستگاه‌ها به ارائه گزارشات به آن دفتر اشاره کند.

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

تمامی اصول اخلاقی در پژوهش این مقاله رعایت شده‌اند.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی ندارد.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

ضوابط مندرج در مقررہ تعیین گردد تا موعد پیگیری تحقق احکام مشخص گردد.

• در صورت مشخص نبودن زمان و مهلت منجر در مقررہ برای برخی احکام و تکالیف در نظر گرفته شده، زمان و مهلت معقولی با همکاری متولی یا متولیان اصلی تعیین شود.

• احکام مندرج در مقررات در قالب شاخصه‌ها و معیارهای قابل سنجش و ارزیابی طراحی شود.

• در حوزه فرایند ارزیابی؛ چک لیست شاخص‌ها و معیارهای تدوین شده توسط نهاد ارزیاب تهیه شود و سپس شاخص‌ها و معیارها به دستگاه‌های متولی و همکار ارسال و گزارش‌های عملکرد دریافت شود.

• در ارزیابی گزارش‌ها؛ پس از دریافت گزارش و مستندات دستگاه‌ها، نهاد ارزیاب اقدام به بررسی و تقاطع‌گیری و در نهایت صحت‌سنجی آن نموده و بر اساس عملکرد اسالی، درصد اجرای احکام را مشخص نماید.

• از دستگاه یا دستگاه‌های متولی و همکار در خصوص موانع و مشکلات به وجود آمده در تحقق هریک از احکام و تکالیف مقررہ توضیحات لازم اخذ گردد.

• در تهیه گزارش و انتشار؛ پس از دریافت گزارش، ارزیابی و مشخص شدن میزان اجرای احکام و موانع تحقق آنها، موارد فوق طی یک گزارش ارزیابی اجرای مقررات تهیه و با توجه به ملاحظات و جایگاه‌های سیاستی، اقدام به انتشار آن می‌شود.

• در گزارش منتشره، راهکارهای رفع نواقص و موانع اجرای احکام و تکالیف مقررہ پیشنهاد گردد.

ملاحظات اخلاقی

منابع

منابع فارسی

کارایی، اثربخشی و سودمندی، فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، دوره ۸، شماره ۲۷.

کرکباتریک، کالین و پارکر، دیوید، ۱۳۹۵، ارزیابی آثار مقررات گذاری به سوی مقررات گذاری بهتر (مجموعه مقالات)، مترجم باقر انصاری و همکاران، چاپ اول، تهران: خرسندی.

کلاتری، اسماعیل و غلامعلی منتظر، ۱۳۹۵، مفاهیم، رویکردها و روش‌های نگاشت نهادی (با تأکید بر مطالعات نظام نوآوری)، فصلنامه رهیافت، شماره ۶۲.

لوئیس مدر، «ارزیابی تأثیرات: ارزیابی تأثیرات: به سوی ارتقای کیفی قانونگذاری»، گفتارهایی در قانون و قانونگذاری، تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۰.

مرکز مالمیری، احمد، ۱۴۰۰، گزارش پژوهشی ارزیابی تأثیرات قانون در ایران؛ ملزومات اجرای ارزیابی تأثیرات اقتصادی پیشینی، شماره مسلسل ۱۷۸۳۰.

.....، ۱۴۰۰، ملاحظات در انجام فرایند ارزیابی تأثیرات پیشینی قانون در ایران، فصلنامه حقوق اداری، شماره ۲۶، صفحه ۱۹۵-۲۱۷

.....، ۱۳۹۳، نسبت ارزیابی تأثیرات و ارزیابی اجرای قانون؛ بررسی موردی گزارش‌های مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی در دوره هشتم، تهران: مجلس شورای اسلامی.

.....، ۱۳۹۱، آسیب‌شناسی ارزیابی اجرای قانون؛ بررسی موردی ارزیابی‌های انجام‌شده توسط مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی در دوره هشتم، شماره مسلسل ۱۲۴۵۰

مزروعی ایبانه، یحیی و علی عبدالاحد، ۱۴۰۲، نظام حقوقی حاکم بر شوراهای اداری درون قوه مجریه، آسیب‌شناسی و ارائه الگوی مطلوب، فصلنامه دانش حقوق عمومی، شماره ۴۰، صفحه ۱۸۵-۲۱۱

مکارم، روح الله، ۱۴۰۰، آسیب‌شناسی ارزیابی پیشینی و پسینی تأثیرات قوانین بر اساس شاخص‌های ارزیابی شایسته در نظام حقوقی ایران؛ مطالعه موردی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، کارشناسی ارشد، دانشگاه امام صادق علیه‌السلام.

موسی‌زاده، رضا، ۱۳۸۹، حقوق اداری (۱-۲)، چاپ ۱۲، تهران: میزان.

آزادانی، محمد، چارچوب ارزیابی تأثیرات در تدوین و تنظیم سیاست‌ها، لوايح و مقررات، تهران: اداره چاپ و انتشارات معاونت تدوین، تنفیح و انتشار قوانین و مقررات، چاپ اول، ۱۳۹۵.

امامی، محمد و کوروش استوار سنگری، ۱۳۹۱، حقوق اداری، چاپ اول، جلد ۲، تهران: میزان.

انصاری، باقر، ۱۳۹۷، حق دسترسی به اطلاعات، آزادی اطلاعات، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

آئینه‌نگینی، حسین، ۱۳۹۵، کلیدواژه «مقررات» در قانون اساسی؛ از مفاهیم تا مصادیق، چاپ ۱، تهران: انتشارات خرسندی.

بایایی، سحر، ۱۴۰۳، طراحی نظام خط‌مشی‌پژوهی در حکمرانی داده‌محور، فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، دوره ۱۴، شماره ۵۱.

پدرام، سعید، ۱۳۸۲، راهنمای سیاست‌گذاری در قانونگذاری: بررسی الگوی ارزیابی تأثیرات قانون، فصلنامه مجلس و پژوهش، شماره ۴۰، صفحه ۲۱۷-۲۴۰.

رضایی‌زاده، محمد جواد، ۱۳۸۵، حقوق اداری ۱، چاپ ۱، تهران: میزان.

زرشکن عابد، لیلا، ۱۳۸۷، ارزیابی تأثیرات قانون، تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

سلیه، علی و همکاران، ۱۴۰۳، ارائه الگوی سیاستی به‌منظور ارتقای انسجام نظام تصمیم‌گیری در هیات وزیران مطالعه موردی: دفتر هیات دولت، فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، دوره ۱۴، شماره ۵۱.

طباطبایی مؤتمنی، منوچهر، ۱۳۸۶، حقوق اداری، چاپ ۱۳، تهران: سمت.

فریدی، مسعود، ۱۳۸۹، سازوکار حقوقی ارزیابی آثار مقررات‌گذاری در نظام حقوقی ایران، تهران: معاونت تحقیقات، آموزش و حقوق شهروندی.

قاضی نوری، سید سپر و فراز کیش، مهدیه، ۱۳۹۷، الگوی ارزیابی ملی علم، فناوری و نوآوری براساس شاخص‌های

واعظی، سیدمجتبی، ۱۳۹۲، گستره مفهومی قوه مجریه در حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، مجموعه مقالات همایش قوه مجریه در حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، تهران: معاونت تدوین تنقیح و انتشار قوانین و مقررات.

وکیلیان، حسن، ۱۳۹۰، راهکارهای اعمال نظارت بر اجرای قوانین، گفتارهایی در قانون و قانونگذاری، تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

وکیلیان، حسن، ۱۴۰۲، قانونگذاری خوب؛ مبانی، شاخص‌ها و ابعاد، تهران: مرکز پژوهش‌های اتاق ایران.

References

- John F. Morrall III, An Assessment of the US Regulatory Impact Analysis Programme, in OECD, Regulatory Impact Assessment, Best Practice in OECD Countries, OECD, 1997, p72
- Ulrich, Karpen, Efficiency, Effectiveness, Efficiency: From Judicial to Managerial Rationality, in Rational Lawmaking under Review, Klaus Meßerschmidt, Switzerland, Springer, 2016